

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. Каразіна

Економічний факультет

Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему: «Розвиток індустріальних парків як стимул для повоєнного
відновлення економіки»

Виконав (ла): здобувач 4 курсу, групи ЕЛ- 41
Спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»

_____ Юлія ЧЕРНОВА

(підпис)

Керівник кваліфікаційної роботи:

доктор економічних наук, професор

_____ Олександр ЖАДАН

(підпис)

Рецензент: кандидат економічних
наук, доцент, проректор з науково-
дослідної роботи ХГУ "НУА"

_____ Ольга ІВАНОВ

)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет економічнийКафедра економіки та менеджментуОсвітньо-кваліфікаційний рівень перший (бакалаврський)Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»**ЗАТВЕРДЖУЮ****Завідувач кафедри**Ганна ДОРОШЕНКО

(підпис)

«10» червня 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА**Чернова Юлія Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Розвиток індустріальних парків як стимул для повоєнного відновлення економіки»керівник роботи Дорошенко Ганна Олександрівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)затверджені наказом вищого навчального закладу від 13.04.2023 року № 2101-5/700

2. Строк подання студентом роботи «02» червня 2023 року

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

- систематизувати основні моделі економічного зростання з погляду розвитку поглядів на фактори зростання, уточнити інноваційні фактори зростання, визначити роль інноваційних факторів у сучасних моделях економічного зростання;
- виявити специфіку індустріального парку як особливої форми кооперації виробників інноваційно-промислової спрямованості та визначити функції індустріальних парків;
- узагальнити досвід розвитку індустріальних парків у світі;
- запропонувати багатокритеріальну класифікацію індустріальних парків;
- виявити сучасні тенденції розвитку індустріальних парків України;
- визначити ступінь впливу індустріальних парків України на показники економічного зростання;
- запропонувати рекомендації для економічної політики щодо розвитку індустріальних парків України.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Розробка та узгодження змісту кваліфікаційної роботи бакалавра, ознайомлення з літературними джерелами за темою.
2	Робота над теоретичним розділом: визначити сутність і значення комунікаційної системи підприємства, провести її класифікацію, розглянути наявні моделі побудови індустріальних парків
3	Доопрацювання першого розділу згідно з рекомендаціями наукового керівника. Написання другого розділу кваліфікаційної роботи - Аналіз функціонування індустріальних парків та розробка рекомендацій щодо розвитку в Україні
4	Доопрацювання другого розділу згідно з рекомендаціями наукового керівника. Написання вступу, висновків кваліфікаційної роботи бакалавра; оформлення списку використаних джерел.
7	Доопрацювання кваліфікаційної роботи згідно з рекомендаціями наукового керівника, подання до рецензування.
8	Подання роботи на кафедру

5. Дата видачі завдання «03» вересня 2022 р.

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Юлія Чернова

Керівник роботи

_____ (підпис)

Олександр Жадан

Гарант освітньої програми

_____ (підпис)

Валерія ПРОКОПЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	8
1.1. Еволюція підходів до поняття економічного зростання	8
1.2. Індустріальні парки: сутність та місце у інноваційній інфраструктурі.....	15
1.3. Етапи розвитку та сучасний стан індустріальних парків.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ТА РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	33
2.1. Сучасні умови функціонування індустріальних парків в Україні.....	33
2.2. Можливості застосування провідного досвіду щодо функціонування індустріальних парків.....	41
2.3. Переваги та можливості відкриття індустріального парку в Харківській області.....	50
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
Додатки	

ВСТУП

Економіка України, надходження до державного бюджету, як і раніше, значною мірою залежать від експорту сировини, сільськогосподарської продукції, енергоносіїв. Так було і до війни, але з її початком питома вага продукції з високою доданою вартістю ще зменшилася. Історично цей структурний перекош став результатом деіндустріалізації, що супроводжувала перехід від планової економічної системи до ринкової.

Через обмеженість джерел фінансування не відбулося зростання технологічного рівня розвитку промисловості, погіршилася виробнича інфраструктура, знизився рівень механізації та автоматизації, відбулося старіння основних фондів та зниження інтелектуальної основи виробництва. Незважаючи на 4,5% темпи зростання ВВП у 2000-і роки та спроби модернізації економіки після кризи 2008 року, проблема деіндустріалізації не була вирішена – повноцінного відновлення промисловості не відбулося. Після війни необхідно буде не просто відновлювати промисловий сектор, а й створювати сучасну та високотехнологічну промисловість, у чому важливу роль можуть зіграти індустріальні парки, що являють собою сучасну форму кооперації виробників.

Розвиток індустріальних парків в Україні може прискорити процес відновлення і зростання країни, зокрема, сприяти створенню нових промислових компаній, активному інвестуванню в регіонах, виробництву конкурентоспроможної продукції. Проте на сьогоднішній день спостерігається істотне протиріччя між потенційними можливостями індустріальних парків та їхнім реальним впливом на економіку країни. У зв'язку з цим особливу актуальність набуває дослідження впливу індустріальних парків на процес економічного зростання як на регіональному, так і на національному рівнях.

Різні моделі економічного зростання представлені у фундаментальних роботах Д. Аджемоглу, Р. Барро, Дж. Вентурі, Р.Діксона, Є.В. Домара,

Р. Лукаса, П. Ромера, Р. Солоу, М. Франкеля, Р.Харрода та багатьох інших економістів. Авторами моделей економічного зростання, у яких ключову роль відіграють інновації, є Ф. Агійон, П. Ромер, Є. Хелпман, П. Хоїтт.

Питання впливу індустріальних парків на розвиток малого бізнесу, рівень інвестиційної привабливості регіону та економічний розвиток, а також інноваційний розвиток промисловості розглядали такі вітчизняні дослідники як Л.Я. Бенюк, О. М. Бойко, В.В. Галасюк, К. Глаз, В.Ю. Грига, І.Ю. Єгоров, О. Івашко, С.І. Лекарь, Л. Малюта, О.В. Марчишинець, О.О. Молдаван, В.В. Поєдинок та інші.

Незважаючи на певну кількість робіт, присвячених дослідженню економічного зростання та різних аспектів розвитку індустріальних парків, відсутні роботи, які розглядають індустріальні парки як інноваційний фактор економічного зростання. Таким чином, актуальність теми дослідження, її недостатня наукова розробка та висока практична значущість визначили мету та завдання дослідження.

Мета дослідження полягає в оцінці впливу індустріальних парків як інноваційного чинника на економічне зростання у післявоєнний період в Україні.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

1. систематизувати основні моделі економічного зростання з погляду на фактори зростання, уточнити інноваційні фактори зростання, визначити роль інноваційних факторів у сучасних моделях економічного зростання;
2. виявити специфіку індустріального парку як особливої форми кооперації виробників інноваційно-промислової спрямованості та визначити функції індустріальних парків;
3. узагальнити досвід розвитку індустріальних парків у світі;
4. запропонувати багатокритеріальну класифікацію індустріальних парків;
5. виявити сучасні тенденції розвитку індустріальних парків України;

6. визначити ступінь впливу індустріальних парків України на показники економічного зростання;

7. запропонувати рекомендації для економічної політики щодо розвитку індустріальних парків України.

Об'єктом дослідження є індустріальні парки. Предметом дослідження є напрями та форми впливу індустріальних парків на економічне зростання.

Теоретичною та методологічною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблематиці економічного зростання та його факторів, виявлення специфіки та особливостей розвитку індустріальних парків в Україні та світі, а також статистичні дані з офіційних джерел.

У роботі використовуються такі методи дослідження:

- системний та компаративний аналіз для виявлення специфіки сучасного економічного зростання, особливостей та тенденцій розвитку індустріальних парків в Україні та світі;

- економіко-статистичний аналіз для оцінки та характеристики показників індустріальних парків, взаємозв'язку між показниками розвитку індустріальних парків та параметрами економічного зростання.

Апробація результатів дослідження відбулася у формі доповіді на тему «Індустріальні парки: сутність та місце у інноваційній інфраструктурі» на V Міжнародній науково-практичній конференції "Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку".

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

1.1. Еволюція підходів до поняття економічного зростання

Під економічним зростанням більшістю економістів розуміється довгострокова тенденція збільшення реального доходу, зокрема на душу населення. Це визначення можна конкретизувати через фактори, що його стимулюють (рис. 1.1)

Рисунок 1.1 - Фактори економічного зростання

Джерело: складено автором

Так, спочатку акцент робився на збільшенні економічного потенціалу, підвищенні виробничих можливостей економіки. К.Р. Макконнелл та С.Л. Брю визначають економічне зростання "як збільшення реального ВВП за деякий період часу" [17, с. 25]. При цьому для характеристики рівня життя

населення країни більш доречним є показник обсягів виробництва на одну людину.

Дж. Сакс і Б. Ларрен при співвіднесенні економічного зростання та коливань економічної кон'юнктури підкреслюють, що на відміну від короткострокових коливань економічне зростання проявляється у тривалому періоді як висхідна лінія тренду. Ряд дослідників пропонує синтез теорії економічного зростання та теорії циклу, в якому короткострокові коливання та довгострокове зростання виступають як форми прояву економічної динаміки в цілому. Першим представником цієї думки є український економіст Н.Д. Кондратьєв. Також у своїй теорії економічного зростання, дуже прогресивної для 1920-1930-х років, висуває твердження про значущість інновацій для зростання економіки. Ізраїльський економіст Е. Хелпман знаходить позитивний взаємозв'язок між добробутом людей та економічним зростанням, стверджуючи, що «економічне зростання вимірюють темпами приросту реального доходу на душу населення» [18, с. 312]. Так, у цьому трактуванні за основний критерій економічного зростання береться саме зростання рівня життя населення у поєднанні із зростанням реального випуску. Для виміру економічного зростання використовуються показники середньорічного темпу зростання ВВП і навіть ВВП на душу населення. Середньорічні темпи беруться на тривалому інтервалі (5 – 10 років і більше), щоб уникнути впливу короткострокових економічних коливань.

Уявлення про ключові чинники зростання економіки змінювалося разом із розвитком економічної думки та моделей економічного зростання. Спочатку першорядними чинниками економічного зростання були кількісні чинники. В моделях Харрода та Домара приділялася увага факторам попиту (заощадження та інвестиції), у моделі Солоу – факторам пропозиції (праця, капітал, НТП). Пізніше на перший план виходять якісні фактори економічного зростання: схильність до заощаджень, ефективність розподілу ресурсів, людський капітал, НТП як основа якісної зміни всіх сфер життєдіяльності [19, с. 642].

Нині ключовими чинниками економічного зростання є інноваційні чинники. Як базові моделі інноваційного економічного зростання виділяються багатопродуктова модель Ромера і шumpетеріанська модель [20, с. 70].

Однак у світовій економічній думці серед перших моделей економічного зростання називаються моделі, розроблені в руслі кейнсіанського підходу. Моделі Р. Харрода та Є. Домара акцентували увагу на взаємодії сукупного попиту та пропозиції для досягнення сталого зростання [24, с. 82]. Ключовими чинниками цієї моделі, які впливають на зміну сукупного попиту та пропозиції, є заощадження та інвестиції. Е. Домар розробляв свою модель з метою визначення темпу зростання сукупного випуску, при якому всі ресурси задіяні і, відповідно, є ситуація повної зайнятості. Такий темп зростання отримав назву рівноважного темпу економічного зростання. Основний висновок моделі Домара полягає в наступному: «для забезпечення рівноважного економічного зростання необхідний такий темп приросту інвестицій, який має бути прямо пропорційний нормі заощаджень і обернено пропорційний капіталомісткості продукції» [24, с. 83]. У моделі Домара у зв'язку з наявністю нестійкої динамічної рівноваги надаються рекомендації щодо проведення державної політики, спрямованої на збільшення інвестиційного попиту.

Ключовою відмінністю моделі економічного зростання Р. Харрода від моделі Е. Домара є визначення рівноважного темпу економічного зростання через фундаментальне рівняння, представлене у трьох формах: рівняння фактичного темпу зростання, гарантованого темпу зростання та природного темпу зростання [24, с. 97]:

- гарантований темп зростання забезпечує реалізацію інвестиційних планів підприємців та повне завантаження виробничих потужностей;
- при природному темпі зростання передбачається як повне завантаження виробничих потужностей, а й повна зайнятість населення.

Так, збалансоване економічне зростання за повної зайнятості всіх ресурсів має місце за рівності всіх типів темпу зростання. Модель Харрода, як

і модель Домара, відображає нестабільність ринкової економіки. У короткостроковому періоді можлива нерівність фактичного та гарантованого темпів зростання, що є проблемою промислового циклу. У довгостроковому періоді відхилення гарантованого темпу зростання від природного говорить про наявність безробіття. Для подолання цих проблем у короткостроковому періоді рекомендується проводити монетарну чи фіскальну політику, а в довгостроковому – здійснити жорстке зниження відсоткової ставки. Кейнсіанські моделі зростання не отримали подальшого розвитку, у тому числі через досить жорсткі передумови (неможливість заміщення праці капіталом, відсутність НТП та ін.).

Наступний етап у розвитку теорії економічного зростання реалізовувався у руслі неокласичного підходу. У межах неокласичного підходу акценти змістилися з чинників сукупного попиту на чинники пропозиції (праця, капітал, пізніше – НТП).

Передумова про гнучкість ринків та автоматичну трансформацію заощаджень в інвестиції дозволила зняти проблему досягнення сталого зростання під час взаємодії попиту та пропозиції. На відміну від попередніх кейнсіанських моделей зростання модель Солоу враховує вплив науково-технічного прогресу на економічне зростання, можливість зростання населення, і навіть вибуття капіталу.

На основі своїх роздумів Солоу робить такі висновки:

1. Економіка перебуває у стані стійкої довгострокової рівноваги при досягненні стійкого рівня капіталоозброєності праці, що виникає за рівності інвестицій величині вибуття капіталу.

2. Зростання населення може розглядатися як причина безперервного економічного зростання в умовах стійкої довгострокової рівноваги. Задля збереження стійкої рівноваги величина капіталоозброєності має залишатися незмінною, отже, зі зростанням населення має зростати і капітал (з тим самим темпом).

3. Тільки за НТП спостерігається стійке зростання випуску на душу населення, отже, умовою сталого зростання рівня добробуту є науково-технічний прогрес.

Американський економіст Кеннет Джозеф Ерроу припустив, що технологічний прогрес є наслідком процесу виробництва нових капітальних благ [24, с. 176]. Цей феномен отримав назву «навчання на практиці» (“learning by doing”). Принцип «навчання на практиці» покладено в основу першої моделі ендогенного економічного зростання – АК-моделі.

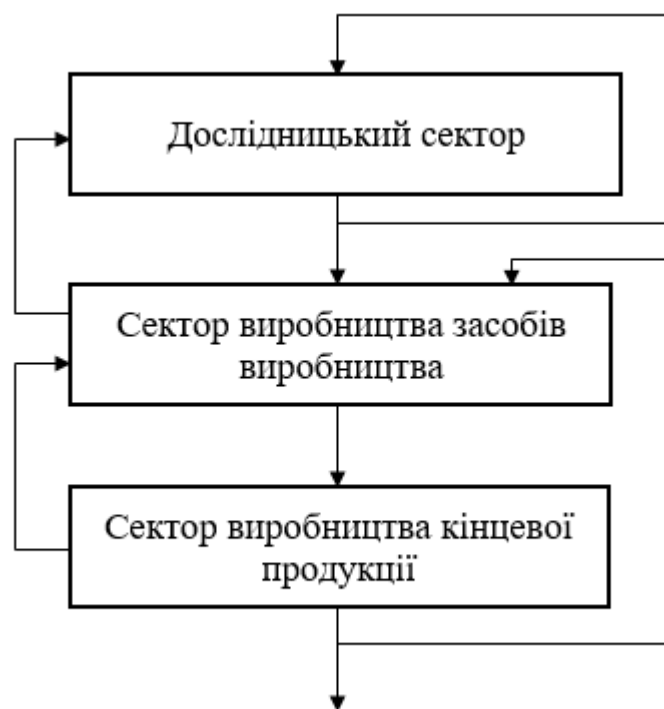

Рисунок 1.2 - Блок-схема ендогенного економічного зростання

Джерело: складено автором

У даній моделі немає розмежування між фізичним, людським та інтелектуальним капіталом. Всі ці три види капіталу утворюють сукупний капітал - К. Відповідно до АК-моделі люди сприяють накопиченню капіталу, а процес «навчання на практиці» сприяє науково-технічному прогресу, що збільшує граничний продукт капіталу. Наголошується на особливій важливості фінансування науки і техніки з метою досягнення високих темпів науково-технічного прогресу, що у свою чергу призведе до більш швидкого

зростання економіки. У АК-моделі підприємства не мають жодного відношення до створення науково-технічного прогресу, їм темп зростання НТП представлено заданою величиною.

Підприємство максимізує прибуток, несучи витрати лише на оплату праці та капіталу, не враховуючи внесок даних факторів виробництва у технологічний прогрес. АК-модель є неокласичною моделлю без врахування можливості прибутковості факторів виробництва, що знижується.

НТП в АК-моделі як інноваційний чинник зростання проявляється у ефекті «навчання на практиці», і навіть у виникненні інновацій у процесі проведення досліджень із виробництва нових капітальних благ. Слід зазначити, що за оцінкою американського економіста Р. Гордона, фактор «навчання на практиці» у ході виконання оборонних замовлень під час Другої світової війни сприяв прискоренню післявоєнного економічного зростання в США, коли працівники з новими навичками повернулися до виробництва у цивільному секторі [24, с. 193].

АК-модель є універсальним підходом розгляду економічного зростання. Вона підходить як для вивчення зростання в розвинених країнах з великими накопиченнями капіталу, так і в країнах, що розвиваються. Як і інші неокласичні моделі, АК-модель не розглядає можливий вплив на економічне зростання змін, що відбуваються в інших країнах світу, крім зміни умов накопичення капіталу у зв'язку з міжнародною торгівлею. Тим не менш, дана модель може бути хорошим інструментом для досліджень у тих випадках, коли не береться до уваги різниця між накопиченням капіталу та інноваціями. Інший спосіб ендогенізації НТП у моделях економічного зростання пов'язаний із включенням у модель змінних, що характеризують накопичення людського капіталу. Така модель була запропонована Р. Лукасом [19, с. 650]. Р. Лукас припустив, що індивідуальний людський капітал працівника відповідає рівню його навичок. У моделі Р. Лукаса сприймається як індивідуальний людський капітал, і середній для всієї економіки рівень людського капіталу. Висновок Р. Лукаса полягає в тому, що «економіка, що стартує з низького рівня

фізичного та людського капіталу, перманентно відставатиме від економіки, що має кращі початкові умови по обох видах капіталу» [19, с. 651]. Таким чином, модель Р. Лукаса дозволяє пояснити відмінності в темпах та результатах економічного зростання між бідними та багатими країнами.

Рисунок 1.3 - Позитивні та негативні наслідки економічного зростання
Джерело: складено автором

Економічне зростання як будь яке явище суспільного життя несе у собі як позитивні, так і негативні фактори, що становлять реальні виклики для людського існування. Але, незважаючи на негативні наслідки, людство в цілому зацікавлене у зростанні економіки.

1.2. Індустріальні парки: сутність та місце у інноваційній інфраструктурі

Економіка України, надходження до державного бюджету, як і раніше, у значному ступені залежить від експорту сировини, сільськогосподарської продукції, енергоносіїв. Так було і до війни, але з її початком питома вага продукції з високою доданою вартістю ще зменшилася. Історично цей структурний перекис став результатом деіндустріалізації, що супроводжувала перехід від планової економічної системи до ринкової. Розвиток індустріальних парків в Україні може прискорити процес відновлення і зростання країни, зокрема, сприяти створенню нових промислових компаній, активному інвестуванню в регіонах, виробництву конкурентоспроможної продукції.

Відповідно до Закону України «Про інноваційні парки», вони являють собою «визначену ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштовану відповідною інфраструктурою територію, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку» [1].

Розкриваючи сутність індустріального парку з економіко-теоретичних позицій, відзначимо, що індустріальний парк є особливою формою територіальної кооперації виробників інноваційно-промислової спрямованості, що сприяє зниженню витрат виробництва та обігу, підвищенню сукупної продуктивності та більш повному використанню ресурсів. Компактна локалізація різних виробників біля індустріального парку стимулює виникнення кооперації з-поміж них, а наявність самостійної управляючої компанії парку сприяє зниженню витрат виробників – як

капітальних, так і поточних. Капітальні витрати фірм є витрати на придбання чи створення елементів основного капіталу. Одним із найважливіших завдань індустріальних парків є забезпечення резидентів інженерною, транспортною та соціальною інфраструктурою, готовими будинками та спорудами виробничого призначення. Створенням та вирішенням питань фінансування даних об'єктів займається керуюча компанія індустріального парку. У резидентів залишається можливість (але не обов'язок) додаткового інвестування у будівництво інфраструктурних, виробничих, офісних та інших об'єктів. Підприємство, що планує розмістити свій виробничий цех на території індустріального парку, може придбати або орендувати вже готові будівлі або замовити компанії, що управляє, будівництво необхідних об'єктів.

Так, фірма, яка здійснює виробництво в індустріальному парку, частину своїх капітальних витрат, пов'язаних із створенням необхідних інфраструктурних та виробничих об'єктів, перекладає на керуючу компанію. Розміщення виробництва біля індустріального парку дозволяє фірмі оптимізувати частину своїх поточних витрат. Керівна компанія надає своїм резидентам послуги зі специфікації прав власності на земельну ділянку, послуги з підтримки промислової та транспортної інфраструктури у робочому стані, клінінгові та охоронні послуги. Спеціалізуючись на наданні перерахованих вище послуг, керуюча компанія за рахунок ефекту масштабу сприяє зниженню поточних витрат резидентів індустріальних парків.

Слід зазначити, що розміщення в індустріальному парку виробників у рамках єдиного виробничого ланцюжка сприяє також зниженню витрат обігу та прискорення процесу виробництва кінцевої продукції. Компанії, що займаються виробництвом комплектуючих, можуть бути розміщені недалеко від підприємств, що є їх потенційними покупцями і, відповідно, виробляють кінцевий продукт. Компактність розміщення виробників та наявність розвиненої соціальної інфраструктури в сучасному індустріальному парку сприяє більш повному та всебічному використанню ресурсного та людського потенціалу, підвищенню сукупної продуктивності. Зокрема, сучасний

розвинений індустріальний парк є компактим робочим містечком, в якому люди живуть і працюють. Високий рівень розвитку соціальної інфраструктури (наявність житлових будинків, шкіл, дитячих садків, поліклінік тощо), дозволяє співробітникам парку вирішувати всі свої побутові проблеми, практично не залишаючи робоче місце. Таким чином, індустріальний парк як певна форма територіальної кооперації виробників, спрямованої на інноваційно-індустріальний розвиток, є одним з інноваційних факторів сучасного економічного зростання. При цьому вплив індустріальних парків на кількісні та якісні показники зростання (насамперед, на регіональному рівні) залежить від специфіки підприємств, які переважають в індустріальних парках – чи спеціалізуються вони переважно на інноваційних видах діяльності, або займаються виробництвом стандартних товарів і послуг.

Індустріальний парк є одним із видів бізнес-парків. Бізнес-парк є комплексом будівель, розташованих на одній території, об'єднаних певною концепцією та загальною інфраструктурою. Бізнес-парку властиві такі особливості:

1. наявність керівника;
2. високоякісна інфраструктура;
3. наявність концептуального плану бізнес-парку [12].

Успішний бізнес-парк повинен включати не тільки висококласні приміщення під виробництво та офіси, але й школи, дитячі садки, поліклініки, аптеки, банки, басейни, спортивні комплекси, зручні універмаги, кафе або їдальні, просторе паркування.

Серед бізнес-парків виділяються:

1. Промислові чи індустріальні парки – це окрема територія з інженерною, транспортною та соціальною інфраструктурою, виробничими, складськими та офісними спорудами. Такі комплекси насамперед орієнтовані на виробництво продукції.

2. Складські центри – комплекси складських та офісних споруд. Такі комплекси спрямовані на здійснення постійного та тимчасового зберігання.

Центри обладнані розвантажувально-вантажною технікою, паркувальними майданчиками та станціями обслуговування для вантажівок. Відмінними рисами складських центрів є значна за розмірами територія, невелика кількість офісів, нечисленний персонал, наявність автомобільних доріг, залізничних колій.

3. Логістичні центри – комплекси будівель, представлених складськими та розподільчими приміщеннями, центрами оптової торгівлі, цехами з комплектації, пакування та збирання виробів, виставковими та демонстраційними залами для оптовиків. Основним призначенням логістичних центрів є обробка вантажів. Крім того, ці комплекси надають послуги сортування та перегрупування вантажів, а також здійснюють оптові поставки.

4. Інноваційні та науково-дослідні технопарки – комплекси виробничих споруд, лабораторій, складських приміщень та офісів. У науково-дослідних технопарках здійснюються масштабні науково-дослідні розробки, які впроваджуються в реальне виробництво. Даний вид бізнес-парків завжди розташований неподалік університетів та дослідницьких центрів, що забезпечує доступ до їх науково-дослідних баз і надає можливість працювати з висококваліфікованими науковими кадрами.

5. Технологічні парки - комплекси виробничих споруд, лабораторій та офісів. Технологічні парки спрямовані на освоєння нових технологій та проведення випробувальних робіт, після чого нововведення може впроваджуватись у виробництво. У таких комплексах розміщуються великі високотехнологічні компанії, що займаються апробуванням та виробництвом нової продукції.

6. Бізнес інкубатори – багатофункціональні комплекси, що надають майданчики для початківців малих та середніх інноваційних компаній. Цей вид бізнес-парків оснащений недорогими виробничими та офісними приміщеннями, а також недорогими потужностями інженерної інфраструктури. Співробітники бізнес-інкубатора здійснюють відбір

перспективних та інноваційних проєктів, допомагають молодим компаніям розвивати свій бізнес та закріпитися на ринку. З цією метою початківцям надається інформаційна, технологічна, юридична та економічна підтримка. Крім того, до складу бізнес-інкубаторів можуть входити агентства сприяння або навчальні курси.

7. Комплексні технологічні парки – виставкові чи ярмаркові центри нових технологій. Комплексні технологічні парки включають офісні приміщення, виставкові зали, розвинену інфраструктуру. Даний вид бізнес-парків призначений для проведення виставок, ярмарків, наукових та технічних конференцій, де демонструються нова продукція та нові технології [15].

Варто наголосити на необхідності зв'язку між інноваційними та науково-дослідними технопарками, технологічними парками та індустріальними парками. В інноваційних та науково-дослідних технопарках ведуться безпосередньо науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, створюються інновації, які згодом мають передаватися до технологічних парків з метою апробування та впровадження у виробництво. Згодом у індустріальних парках здійснюється масове виробництво інноваційної продукції. Взаємодія трьох видів бізнес-парків, спрямована на досягнення єдиної мети, дозволяє прискорити практичну реалізацію інновацій у реальному виробництві та є фактором зростання.

Перелічені вище види бізнес-парків мають спільні риси і загальні характеристики. Риса, властиві всім бізнес-паркам, представлені вище. Зупинимося на тому, що відрізняє один комплекс від іншого.

Таблиця 1.1 - Сутності відмінності бізнес-парків.

Характеристика Вид	Призначення	Типи споруд	Основні споруди	Особливі умови
Промислові чи індустріальні парки	Велике виробництво	Промислові об'єкти, склади, офіси	Промислові об'єкти	Наявність інженерно підготовлених земельних ділянок; масштабне виробництво
Складські центри	Постійне та тимчасове зберігання	Склади, офіси	Склади	Наявність розвантажувально-навантажувальної техніки, станції обслуговування вантажівок, залізничні вводи та дворів
Логістичні центри	Обробка та розподіл вантажів	Складські та розподільчі приміщення, центри оптової торгівлі, цехи з комплектації, упаковок та складання виробів, виставкові та демонстраційні зали	Складські та розподільчі приміщення, цехи з комплектації, упаковки та складання виробів	Тісна співпраця з університетами та дослідницькими центрами
Інноваційні та науково-дослідні технопарки	Масштабні науково-дослідні розробки	Виробничі споруди, лабораторії та офіси	Лабораторії та виробничі споруди	У парку розміщено великі високотехнологічні компанії, що займаються випробуванням нової продукції
Технологічні парки	Освоєння нових технологій та проведення випробувальних робіт	Виробничі споруди, лабораторії та офіси	Виробничі приміщення та лабораторії	У парку розміщено великі високотехнологічні компанії, що займаються апробуванням нової продукції

Продовження таблиці 1.1

Характеристика Вид	Призначення	Типи споруд	Основні споруди	Особливі умови
Бізнес інкубатори	Підтримка та розвиток компаній-початківців	Виробничі приміщення, офіси	Офіси	У парку розміщено початківці, малі та середні підприємства; недорога інфраструктура; надання інформаційної, технологічної, юридичної та економічної підтримки молодим компаніям; наявність агентств сприяння або навчальних курсів
Комплексні технологічні парки	Проведення виставок, ярмарків, наукових та технічних конференцій для демонстрації нової продукції та нових технологій	Виставкові зали та офіси	Виставкові зали	Не створюється новий продукт. У таких центрах лише презентуються вже готові новинки.

Джерело: складено автором

Найважливішою відмінністю індустріального парку є наявність єдиної керуючої компанії – девелопера. Розглянемо докладніше завдання, що виконує керуюча компанія:

- складання плану розвитку індустріального парку, а також плану розміщення підприємств;
- узгодження проєктів будівель та управління будівельними роботами;
- посередництво між резидентами парку та регіональною адміністрацією;

- надання підприємствам, розміщеним у парку, кур'єрських, секретарських, бухгалтерських, логістичних послуг;
- створення та підтримання в належному стані інженерної, транспортної та соціальної інфраструктури;
- надання допомоги резидентам при підключенні до комунікацій, а також під час вирішення інших інфраструктурних питань;
- забезпечення охорони території промислового парку, пожежної безпеки.

Необхідно відзначити існуючу різницю між такими поняттями, як «індустріальний парк» та «індустріальна зона». Подібні на перший погляд поняття позначають різні об'єкти. В індустріальній зоні немає спільного управління і, відповідно, відсутня координація між різними виробництвами.

Основна мета індустріальної зони – розмістити на одній території компанії, що функціонують в одній галузі або прагнуть використовувати єдину інфраструктуру, що значно знижує витрати підприємств. Так, якісною відмінністю індустріального парку від промислової (індустріальної) зони є наявність керуючої компанії та єдиної концепції розвитку території. Мюрфі та Балдвін визначають відмінність між індустріальною зоною та індустріальним парком наступним чином [21, с.365]: в індустріальному парку не можуть бути розміщені «випадкові» компанії, всі підприємства входять до парку лише за згодою керуючої компанії. Підбір резидентів здійснюється на основі таких умов:

1. до резидентів пред'являються вхідні вимоги (наприклад, кількість товарів, що випускаються в одній партії; площа займаної компанією території; типи споруд);

2. укладається угода між керуючою компанією парку та майбутнім резидентом щодо умов функціонування підприємства на території промислового парку. У разі присутності в угоді пунктів, що не задовольняють загальної концепції парку, керуюча компанія залишає за собою право змінити їх чи видалити з угоди;

3. керуючою компанією здійснюється детальне планування території індустріального парку відповідно до заздалегідь визначеної концепцією парку з метою поділу всієї території на ділянки ліквідного розміру, забезпечення високоякісної інженерної інфраструктури, надання зручного доступу до кожної ділянки парку, розробки чітких вимог до резидентів.

Визначимо функції індустріальних парків: інвестиційна, інноваційна, індустріальна, регіональна, підприємницька та екологічна. Промислові парки, що реалізують свої функції, здатні значно вплинути в розвитку економіки нашої країни:

- інвестиційна функція індустріальних парків полягає в залучення інвестицій у розвиток інфраструктури та виробництв парку. Сприятливі умови ведення бізнесу разом із наявністю податкових пільг у окремих регіонах залучають інвесторів та бізнесменів.

- Інноваційна функція парків має на увазі наявність усіх умов для здійснення резидентами високотехнологічного виробництва та реалізації результатів НДДКР.

- Індустріальна функція промислових парків реалізується через створення нових та розвиток існуючих виробництв. Резиденти індустріальних парків займаються виробництвом товарів та послуг, тим самим розвиваючи регіональне провадження.

- Під регіональною функцією індустріальних парків мається на увазі вплив їх діяльності на розвиток регіону за такими напрямками: збільшення кількості робочих місць, розвиток транспортної та інженерної інфраструктури, зростання податкових надходжень до бюджету.

- Підприємницька функція індустріальних парків полягає у наданні найбільш сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, що відображається у кількості резидентів промислових парків. Екологічна функція індустріальних парків полягає у розвитку «зелених» технологій виробництва, використання екологічно чистих матеріалів, здійснення переробки відходів.

1.3. Етапи розвитку та сучасний стан індустріальних парків

Історія становлення індустріальних парків починається наприкінці ХІХ століття. У 1896 році біля Манчестера, що розташовується в Північно-Західній Англії, було відкрито перший у світі індустріальний парк Trafford Park, загальною площею близько 12 кв.км. Розташування його неподалік від залізниці та Манчестерського каналу стало основною перевагою Trafford Park. До цього моменту з ХІІ століття земля «Trafford Park» належала аристократичній сім'ї Де Траффордів. Однак побудова Манчестерського каналу зробила цю місцевість зручною для розміщення промислових підприємств. У 1896 році земля, що знаходилася у володінні родини Де Траффорд, була викуплена Ернестом Хулі. Який вже зробив хороші статки на нерухомості. Згодом Ернест Хулі спільно з Маршаллом Стівенсом, одним із розробників Манчестерського суднового каналу, створили індустріальний парк Trafford Park Estates Ltd. Першим резидентом промислового парку стала компанія Manchester Patent Fuel Company (1898 рік). З 1899 року місцевість біля індустріального парку починає заселятися: будуються житлові будинки, уся необхідна соціальна інфраструктура. Таким чином почала формуватися одна із специфічних основ індустріального парку – наявність не лише виробничої, а й соціальної інфраструктури.

Дещо пізніше, у 1911 році Генрі Форд побудував всесвітньовідомий завод, на якому розпочалося практика конвеєрного складання. У 1914 року до «Trafford Park» входили машинобудівні компанії, заводи, школи, житлові будинки, лікарня та інше. Поступово цей індустріальний парк стає центром харчової промисловості та транзитним коридором та розподільчим складом місцевої продукції. Під час Першої та Другої світових війн багато підприємств переорієнтувалися на виробництво боєприпасів та військової техніки.

У 1981 році територія індустріального парку набула статусу Зони вільного підприємництва, що сприяло подальшому активному розвитку парку. В даний час індустріальний парк Trafford Park залишається одним з

найбільших промислових парків Європи. У 2016 році в парку функціонувало 1500 резидентів, а загальна чисельність співробітників досягала 40 100 осіб [32].

Найбільш активне поширення та розвиток промислових парків по всьому світу почалося з 1970-х років. Ключовими причинами повсюдного розвитку індустріальних парків є глобалізація, розвиток промисловості, у тому числі в країнах, що розвиваються, зацікавленість держав у зміцненні національної економіки та підвищення рівня конкурентоспроможності країн, потреба підприємств у взаємодії та одержанні синергетичних ефектів.

Коротко розглянемо історію виникнення та діяльності індустріальних парків у деяких розвинених країнах світу. Відмінною рисою розвитку та становлення індустріальних парків у Європі та США є їх виникнення у вже існуючих кластерах та індустріальних зонах з сформованою спеціалізацією.

У Великобританії індустріальні парки почали активну діяльність у 30-х ХХ століття. Їх засновували для боротьби з економічною кризою та відновлення економіки протягом і після Великої депресії. Аж до 1960 року промислові парки будувалися і заповнювалися відповідно до законів, що регулюють розташування підприємств. Державне регулювання територіального розміщення виробництв сприяло рівномірному розвитку економіки країни. Така політика була стримуючим чинником виникнення парків у найбільш вигідних для бізнесу регіонах, як результат - у 60-х роках у Великобританії функціонувало 46 індустріальних парків [5, с.43]. Першим німецьким індустріальним парком став промисловий парк Euro-Industriepark Munchen, заснований у 1963 році. Трохи пізніше, у 1980-х роках, у країні почали активно з'являтися як державні, так і приватні парки. В результаті вже 1984 року в Західній Німеччині налічувалося більше двох десятків індустріальних парків. При цьому більшість промислових комплексів концентрувалася на територіях, прилеглих до Дюссельдорфу (23 парки у 1992 р.) і Франкфурту-на-Майні (19 парків до 1992 р.) Історично склалося так, що

у Німеччині індустріальні парки формувалися за принципом спеціалізації: керамічна, паперова, хімічна, цементна промисловість, металургія.

У США індустріальні парки починають формуватися у 1940-х роках. До кінця цього десятиріччя в країні налічувалося 33 промислові парки, а у 1957 році – 302. Саме Друга світова війна стимулювала створення та розвиток індустріальних парків. Призначення їх - виробництво боєприпасів та військової техніки. Проте, індустріальні парки набули широкого поширення лише у 1960 – 1970 – х роках. Логістичні і виробничі проблеми, здорожчення землі та приміщень, стимулювали їхній подальший розвиток. Надалі загальна кількість індустріальних парків США продовжувала збільшуватися: до 1989 їх кількість досягла 9 400 парків [5, с.45]. Незважаючи на наявність національних особливостей у розвитку індустріальних парків, будову та ключові характерні риси промислових парків розвинених країн зазнавали загальних змін у відповідь на розвиток економіки.

Відповідно до сформованої періодизації, наведемо 5 основних історичних етапів формування сучасного уявлення про індустріальні парки:

1 етап (до 1970-х років) – розвиток індустріальних парків відбувається у формі складських: саме складські склади і приміщення займали до 90% усієї площі. Етап складських індустріальних парків (перший етап) відповідає зрілому індустріальному типу економічного зростання. Електрифікація промисловості сприяла виникненню синергічних ефектів - позитивного ефекту від масштабу, економії витрат при територіальній кооперації виробників та використання загальної інфраструктури.

Формується головна перевага індустріальних парків – надання підприємствам можливості економії на витратах внаслідок використання загальної інженерної та транспортної інфраструктури парку. При цьому резиденти індустріальних парків функціонують виключно у сфері промисловості, виготовляючи масову стандартизовану продукцію.

2 етап (1975-1985 роки) - з'являються перші парки з науковою складовою, у яких фізичні та юридичні особи працюють у сфері наукових та

технологічних розробок. Відповідно ускладнюється структура парків, з'являються лабораторії та дослідницькі центри, покращується техніко-технологічна складова у діяльності парків та розвиваються НДДКР. Цей етап відповідає інформаційно-індустріальному типу економічного зростання. Індустріальні парки стають місцем консолідації виробничих процесів, науки, та людського капіталу. До ключового завдання промислових парків – економії витрат та підвищення віддачі від факторів виробництва в результаті територіальної кооперації – додається завдання забезпечення умов розробки та впровадження у виробництво інновацій.

3 етап (друга половина 1990-х років) – поява компаній-резидентів парків, що працюють у сфері ІТ-технологій; зростає кількість адміністративного та допоміжного персоналу парку; розширюється перелік послуг та можливостей використання територій та приміщень. Відповідна інформаційно-індустріальному типу зростання поляризація праці знаходить своє відображення в індустріальних парках: представники висококваліфікованої праці задіяні у сфері НДДКР, тоді як низькокваліфікована праця є одним з факторів масового виробництва товарів і послуг.

4 етап (друга половина 1990-х років) - з'являється спеціалізація та розділення індустріальних парків відповідно до цієї спеціалізації, виробничі та складські приміщення відмежовуються від основної частини технопарків, приділяється більше уваги формуванню соціальної інфраструктури, зонам відпочинку та розваг. Відбувається інтернаціоналізація їхньої діяльності, активно залучаються фахівці з різних країн. У діяльності європейських технопарків стає характерною державні підтримка, парки починають розглядатися як двигуни наукового прогресу та іновацій.

Резидентами індустріальних парків стають як підприємства, що функціонують у сфері промисловості, так і підприємства, що займаються наданням послуг. Розширюється також список послуг, що надаються резидентам індустріального парку, компанією, що управляє (наприклад, юридичні, консультаційні, охоронні, клінінгові послуги). У результаті

глобалізації промислові парки набувають міжнародного характеру, що проявляється у появі іноземних резидентів та притоку іноземних інвестицій у розвиток інфраструктури та виробництва.

5 етап (початок 2000 –х) – поява еко-індустріальних парків, що відбувається через перехід виробництва на екологічні технології. Особливістю сучасних індустріальних парків є автоматизація виробничих процесів резидентів, використання цифрових технологій, екологізація, посилення «зелених» тенденцій у розвитку парків, що проявляється зокрема у створенні еко-індустріальних парків. Автоматизація виробництва зумовлює зниження попиту на некваліфіковану працю та збільшення попиту на висококваліфіковану працю. Специфіка висококваліфікованої праці підвищує важливість соціальної інфраструктури парку. Сучасні промислові парки є комплексами, що поєднують у собі виробничі цехи, науково-дослідні лабораторії, адміністративні офіси, а також транспортну, інженерну та соціальну інфраструктуру, у тому числі житлові комплекси, дитячі садки, школи та поліклініки. Розвиток соціальної інфраструктури в індустріальних парках сприяє більш повному розкриттю людського потенціалу працівників та додатковому зростанню сукупної факторної продуктивності. Агентство з охорони навколишнього середовища США визначає еко-індустріальний парк як об'єднання фірм, які виробляють товари та послуги, що прагнуть до високих економічних та екологічних результатів у вигляді спільного вирішення екологічних проблем.

Критеріями зміни етапів розвитку промислових парків є базові критерії визначення системно-історичних типів економічного зростання: техніко-економічна основа економічної системи, якість та характер розвитку продуктивних сил. Для ранньоіндустріального економічного зростання індустріальні парки нехарактерні, що пояснюється технологічною специфікою цього етапу: відсутністю електрифікації, ізольованою роботою парових машин, яка не дозволяла створити синергічного ефекту від спільного розміщення підприємств на обмеженій території. Можливість формування та

розвитку промислових парків утворюється лише у період зрілого індустріального економічного зростання.

Відповідна інформаційно-індустріальному типу зростання поляризація праці знаходить своє відображення в індустріальних парках.

Резидентами індустріальних парків стають як підприємства, що функціонують у сфері промисловості, так і підприємства, що займаються наданням послуг. Розширюється також список послуг, які управляюча компанія надає резидентам індустріального парку (наприклад, юридичні, консультаційні, охоронні, клінінгові послуги). У результаті глобалізації промислові парки набувають міжнародного характеру, що проявляється у появі іноземних резидентів та притоку іноземних інвестицій у розвиток інфраструктури та виробництва. Етап неоіндустріальних парків (третій етап) відповідає неоіндустріальному типу економічного зростання.

Індустріальні парки розвинутих країн стали відображенням успішної державної економічної реформи та найважливішим інструментом залучення іноземних інвестицій. Інноваційні та промислові парки прискорюють процес розвитку технологій, сприяють розвитку регіонального виробництва, зростання зайнятості, обсягів експорту та ВВП. Створення та розвиток індустріальних парків допомагає модернізувати старі підприємства та промислові споруди, запровадити сучасні міжнародні методики управління. Відповідно до світової практики, найчастіше промислові парки розташовуються в спеціальних економічних зонах. Особлива економічна зона є обмеженою територією, що охороняється, з єдиним керівництвом, в рамках якої інвесторам пропонуються особливі умови ведення бізнесу, у тому числі - спрощена процедура офіційного оформлення компанії і відсутність мита.

Сучасні індустріальні парки відповідно до значення та обсягів діяльності поділяються на:

- міжнародні;
- національні;
- регіональні;

- місцеві.

Промислові парки національного рівня мають найбільш сприятливі умови: знижені відсоткові ставки за кредитами, податкові пільги, знижені тарифи на користування землею та на комунальні послуги.

Відповідно до ролі парку в економіці країни виділяються:

1. парки економічного і технологічного розвитку (economic and technology development zones/parks - ETDP);

2. парки розвитку високотехнологічного виробництва (hi-tech development zones/parks - HTDP);

3. еко-індустріальні парки (eco-industrial parks – EIP).

Паркам економічного та технологічного розвитку (ETDP) властиві такі показники:

- висока інвестиційна привабливість;

- резиденти представлені капітало- та технологічними підприємствами;

- більшість резидентів займаються промисловим виробництвом;

- розташування поруч із океанами, річками чи економічними центрами і транспортними вузлами;

- кваліфікований персонал і низькі витрати виробництва.

Аналогічно розглянемо ключові характеристики парків розвитку високотехнологічного виробництва (HTDP):

- технологічні парки, що акумулюють науку та технології, орієнтовані на НДДКР;

- розташовані в районах з високим рівнем технологічного розвитку та з високоякісною інфраструктурою, недалеко від університетів та дослідницьких центрів;

- наявність зручного вбудованого електротехнічного обладнання та комфортних умов життя;

- гарна транспортна інфраструктура, включаючи наявність доступу до авіаційного сполучення та автотрас;

- використання у виробництві невеликих обсягів природних матеріалів.

Найчастіше сучасний індустріальний парк має землю у довгостроковій оренді. Керівна компанія промислового парку здійснює менеджмент парку, встановлює обмеження для резидентів та складає детальний план парку із зазначенням розмірів конкретних земельних ділянок для підприємств та всієї інфраструктури парку. Відмінною рисою індустріальних парків є те, що промисловий парк є не просто виробничим майданчиком, а й населеним пунктом. На території парку розташовані житлові квартали, що дозволяє працівникам парку жити та працювати в одному районі.

Стандартний сучасний індустріальний парк включає такі зони: виробничу, науково-дослідну, житлову, рекреаційну, бізнес-зону. Більшість індустріальних парків мають такі характеристики:

- незалежність. Індустріальні парки функціонують незалежно від міста і мають окрему інфраструктуру;

- універсальність. Промислові парки створюються з метою досягнення різних цілей та готові приймати резидентів, які функціонують у різних галузях промисловості;

- висока якість. Індустріальні парки відрізняються якісною інфраструктурою та високим рівнем інвестиційної привабливості, що є результатом детального планування парку та великого фінансування;

- ефективність. Капітал, технології та одержуваний дохід використовуються максимально ефективно.

Проте державні або місцеві органи влади контролюють діяльність індустріальних парків і ставлять певні вимоги:

1. будівництво індустріального парку є можливим лише при отриманні дозволу представників відповідного рівня влади;

2. конкурсний відбір проектів промислових парків здійснюється на основі 5 критеріїв:

- пороговий рівень - його значення встановлюється залежно від політики країни, необхідності стимулювання, значення цього індустріального парку для економіки країни;

- зручне транспортне сполучення. Індустріальний парк повинен надавати всі умови для доставки виробничої сировини та вивезення готової продукції. Для реалізації цієї діяльності навколо індустріального парку має бути зручне транспортне сполучення;

- наявні необхідні природні ресурси, у тому числі - водні. Індустріальні парки споживають багато води, тому наявність багатих водних ресурсів є суттєвим критерієм вибору місця для розміщення промислового парку;

- асимілююча здатність довкілля. Індустріальні парки, як і будь-які інші виробничі комплекси, забруднюють довкілля. На поточний момент поширення набула концепція екоіндустріального парку, що завдає мінімальної шкоди навколишньому середовищу. Проте забруднення природи неможливо виключити повністю. У зв'язку з цим необхідно, щоб природні об'єкти, що знаходяться навколо планованого промислового парку, мали асимілюючу здатність, а виробництва не перевищували пороговий рівень забруднень для даної місцевості;

- продумане розташування з метою більш ефективного використання землі та зниження конкуренції за ресурси, у тому числі людські. При виборі місця для будівництва нового парку необхідно враховувати місцевий територіальний план розвитку таких комплексів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ТА РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасні умови функціонування індустріальних парків в Україні

Одним з наслідків війни Росії проти України є гальмування розвитку виробничого комплексу країни, через руйнування виробничих потужностей, логістичних маршрутів, енергетичну кризу, обмеження можливостей використання транспортної інфраструктури портів, ускладнення доступу до ринків сировини та збуту, міграцію робочої сили та ведення бойових дій на території найбільш промислово розвинених областей. За даними Національного банку України промислові потужності вітчизняних підприємств були завантажені на 40% у травні, 64% - у вересні, 58% - на кінець минулого року [35]. Крім того, зниження купівельної спроможності населення, завантаженість наявних логістичних шляхів, негативні підприємницькі очікування щодо державної підтримки економіки не сприяють активності з відновлення.

На початку війни уряд впровадив «Програму релокації підприємств», відповідно до якої підприємства, що розташовані безпосередньо або наближені до території бойових дій, переміщуються у більш безпечні регіони на заході України. До таких регіонів віднесено: Вінницьку, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську, Хмельницьку, Чернівецьку а також частину Волинської та Рівненської областей. Промислова, складська, комунальна інфраструктура, транспортний парк цих регіонів не відповідали вимогам релокованих підприємств, що гальмувало процес переїзду та швидкого налагодження виробництва.

Як один з варіантів розв'язання цієї проблеми - це створення нових або розвиток наявних індустріальних парків усіх видів та форм відповідно до вітчизняного законодавства, що дозволить за рахунок облаштування відповідної інфраструктури швидко запуснути промислові потужності,

стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу у суміжних галузях відповідних територій, створити нові робочі місця. Використання можливостей розвинутих індустріальних парків для релокованих підприємств має такі переваги:

- готові приміщення з наявними підведеними комунікаціями;
- користування потрібними адміністративними та сервісними послугами, що надаються резидентам індустріального парку керуючою компанією;
- комунікація та тісне співробітництво резидентів між собою, формування нових спільних логістичних мереж.

Відповідно до наявного в Україні розділення індустріальних парків на Brownfield та Greenfield, доцільніше здійснювати релокацію до парків першого типу, оскільки вони більш технічно розвинуті, мають комунікаційну, інженерну, транспортну інфраструктуру.

Наразі в Україні зареєстровано 60 індустріальних парків, майже половина з яких розташована в областях, рекомендованих до релокації вітчизняних підприємств.

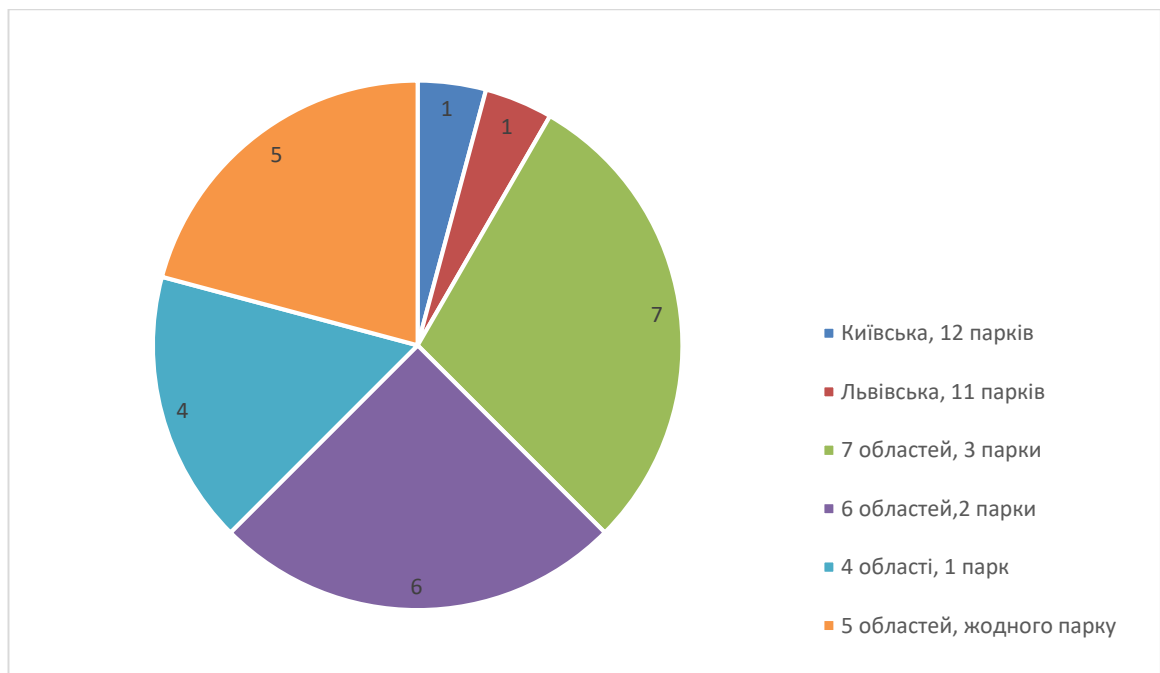

Рис 2.1. Територіальне розміщення індустріальних парків
Джерело: складено автором

Підгрунття для активізації розвитку індустріальних парків було закладено ще у довоєнні часи. Протягом 2021 року було прийнято:

1. Вересень 2021 р. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки» (№ 1710-IX), яким визначено об'єкти, що можуть розміщуватися у складі індустріальних парків, а також передбачено наступні стимули для їхнього розвитку:

- компенсацію керуючим компаніям до половини витрат на під'єднання до електромереж;

- часткову компенсацію учасникам індустріальних парків відсоткових платежів за кредитами, диференціація здійснюється залежно від експорто-орієнтованості підприємства;

- компенсацію частини інвестицій резидентам індустріальних парків у створення виробництва протягом 3 років з початку діяльності.

2. Грудень 2021р. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо створення сприятливих умов для залучення масштабних інвестицій у промислове виробництво» та Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу щодо створення сприятливих умов для залучення масштабних інвестицій у промислове виробництво».

3. Жовтень 2022 р. постанова Кабінету міністрів №1207, згідно з якою передбачено виділення безповоротного фінансування у розмірі 60 мільйонів гривень на кожен індустріальний парк.

У лютому 2023 року було затверджено «Стратегії розвитку індустріальних парків на період до 2030 року». Ця Стратегія деталізує економічну стратегію в частині розвитку технопарків різного спрямування протягом найближчих семи років, розширює можливості використання індустріальних парків як локомотивів економічного зростання регіонів, боротьби з безробіттям, відновленням екологічної сталості і біологічного різноманіття, відновлення постраждалих регіонів.

Для реалізації Стратегії та підготовки для післявоєнного відновлення України створено Національну раду з відновлення.

Організація UNIDO при ООН (United Nations Industrial Development Organization) у своїх дослідженнях визнала індустріальні парки одним з найефективніших інструментів економічного й технологічного розвитку, а також стимулювання зростання. При цьому зазначається, що формування технопарків повинно відбуватися з використанням кращого світового досвіду промислового розвитку, відповідати європейським стандартам промислової політики, діяльність повинна базуватися на принципах сталого розвитку, автоматизації процесів, енерго- та ресурсоефективності, впровадження засад циркулярної економіки, та ін. Використання рекомендацій UNIDO сформує можливість сертифікувати за європейськими стандартами продукцію, що випускається, поглиблювати євроінтеграцію та співробітництво з європейськими партнерами, використовувати міжнародні джерела фінансування. Це повинно стимулювати розвиток індустріальних парків з високою інноваційною складовою.

На поточний момент законодавство України у сфері індустріальних парків передбачає можливості стимулювання майже усіх учасників на більшості етапів їхнього функціонування. Пільги та стимули розповсюджуються на індустріальні парки, що працюють у сфері:

- переробної промисловості;
- переробки побутових та промислових відходів;
- інноваційної та науково-технічної діяльності;
- інформаційних та електронних комунікацій.

Наприклад, суб'єкти, що організують діяльність індустріального парку, можуть очікувати на застосування до них таких стимулів:

- компенсація відсотків за кредитами, отриманими на створення, облаштування та ведення господарської діяльності у індустріальних парках;
- можливість отримання коштів у вигляді безповоротного фінансування на облаштування територій та будівництво необхідних об'єктів інфраструктури;
- компенсація витрат на під'єднання до комунікацій;

- пільги на податок на землю та нерухомість;
- можливість несплати прибуткового податку протягом 10 років за умови, якщо його сума реінвестується з інвестиційною метою;
- не оподатковується ПДВ ввезення нових машин, механізмів, устаткування, що були придбані на інвестиційні цілі;
- відповідно до рішення органів місцевого самоврядування підприємству можуть зменшити податок на нерухомість та інші місцеві податки або взагалі звільнити.

Індустріальні парки можуть створюватися на землях державної, комунальної та приватної власності, відповідно, ініціаторами їхнього створення можуть виступати:

- органи державної влади;
- органи місцевого самоврядування, що мають відповідні повноваження;
- юридичні та фізичні особи, що виступають як власники або орендарі земельних ділянок.

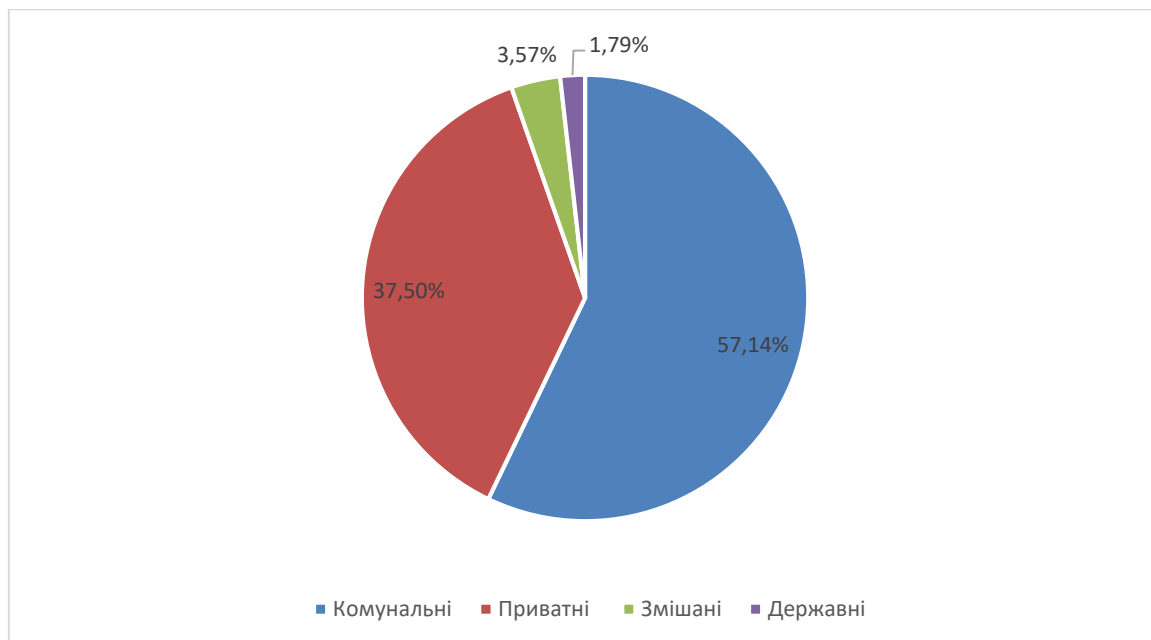

Рисунок 2.2 - Структура інноваційних парків за формою власності

Джерело: складено автором

Сама земельна ділянка повинна мати наступні характеристики (рис 2.3):

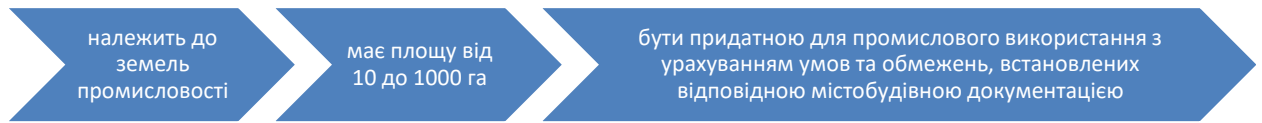

Рисунок 2.3 - Вимоги до земельної ділянки на території якої планують розмістити індустріальний парк

Джерело: складено автором

Військова агресія Росії примусила багато підприємств зі сходу та півдня України релокувати у західні та центральні регіони, для багатьох з них входження до індустріального парку є можливістю швидко поновити діяльність. Проте реальна практика показала неготовність парків до швидкого та адекватного зростання: основна проблема - відсутність відповідних готових приміщень для розміщення бізнесу.

Проблема браку приміщень дала поштовх до активного будівництва та вдосконалення наявних приміщень, також наявна практика ініціювання запитів на створення нових індустріальних парків релокованими підприємствами. Статистика це підтверджує: більше 50 відсотків індустріальних парків, створених у 2022 році, відкрилися на базі існуючих промислових зон (так звані парки типу brownfield). Також офіційна статистика [10] показує, що більша частина індустріальних парків (60%) мають або державну, або муніципальну форму власності й ініціатором їхнього створення виступає громада. Протягом останнього року збільшилася чисельність приватних парків, що свідчить про ініціативність бізнесу та намагання підтримати та розвивати власні виробничі можливості, крім того, приватні індустріальні парки мають більше можливостей для використання різноманітних джерел фінансування.

Підсумки 2022 року: всього зареєстровано 60 індустріальних парків; лідери за кількістю зареєстрованих індустріальних парків: Київська (12 парків) та Львівська (11 парків) області. У п'яти областях досі не зареєстровано жодного індустріального парку, це: Запорізька, Кіровоградська, Харківська, Херсонська та Чернігівська область. Але збільшення кількості зареєстрованих парків не привела до збільшення кількості ефективно працюючих. На рисунку 2.4 зображено підсумки минулого року щодо розвитку індустріальних парків.

Рисунок 2.4 - Стан активності індустріальних парків

Джерело: складено автором

Основною причиною повільного розвитку індустріальних парків є брак фінансування, оскільки війна обмежила можливості залучення як зовнішніх, так і внутрішніх інвестицій. Плановий бюджет 2022 року можна вважати бюджетом розвитку для індустріальних парків. Було заплановано через Державний фонд розвитку регіонів інвестувати 400 млн.грн у діяльність індустріальних парків. Проте ці кошти пішли на фінансування військових

потреб, після цього ані в змінах до бюджету 2022 року, ані в бюджеті 2023 року коштів на розвиток діяльності індустріальних парків не передбачено.

Відповідно, усі інвестиції у розвиток індустріальних парків мали приватне походження та здійснювалися за рахунок коштів сторонніх приватних інвесторів або за рахунок безпосередніх учасників індустріальних парків, їхніх керуючих компаній або у вигляді кредитів. Найбільш відомим прикладом такого кредитування є отримання коштів у розмірі 24,5 млн доларів США Львівським індустріальним парком E10 від ЄБРР. Також з'явилася нова для нашої країни практика - створення спеціалізованих приватних фондів для відновлення промисловості України через створення інноваційних технологічно розвинених підприємств у межах індустріальних парків.

Обмеження зовнішнього інвестування у розвиток індустріальних парків – високі ризики через активні бойові дії та відсутність надійних механізмів їхнього страхування.

Крім того, гальмувала розвиток загальна невизначеність щодо інституціональної структури управління (очікуване злиття Міністерства розвитку громад та територій та Міністерства інфраструктури).

Сучасними трендами розвитку індустріальних парків можна вважати:

- розвиток складських та транспортних парків. Через блокування морських портів, обмежені можливості перевезення залізничним та автомобільним транспортом стимулюється розвиток на територіях, близьких до західних кордонів, парків з розвинутою мережею складських приміщень, сухих та холодних складів, елеваторів, зерносховищ та ємностей зберігання олії;

- формування на базі індустріальних парків кластерів з чітко сформованою спеціалізацією. Відповідно до можливостей учасників та специфіки потреб споживачів сучасні кластери мають спеціалізацію у харчовій сфері та переробці сільськогосподарської продукції і сфері ІТ.

Концепція розвитку індустріальних парків спрямована на розвиток пріоритетних галузей економіки, тому на законодавчому рівні заборонена

діяльність на території індустріальних парків наступної спрямованості: виробництво подакцизних товарів (крім тих, що мають державне значення); наркотичних та психотропних речовин і прекурсорів; захоронення побутових та промислових відходів; організація та проведення азартних ігор та лотерей; надання послуг, що не сприяють розвитку промислового потенціалу України.

Для регіонів, що приймають релоковані підприємства та створюють нові індустріальні парки, вони мають визначальне значення, оскільки можуть стати джерелом зростання добробуту громади та місцевих жителів, збільшення податкової бази, розвитку підприємств, що забезпечують діяльність індустріального парку або співпрацюють з ним.

2.2. Можливості застосування провідного досвіду щодо функціонування індустріальних парків

В даний час економіка Китаю є однією з найбільших економік світу та розвивається дуже швидкими темпами. За даними МВФ ВВП Китаю, розрахований за паритетом купівельної спроможності, становив у 2021 році 18,67% світового ВВП. За кілька десятиліть Китай став світовою індустріальною державою завдяки проведеним економічним та законодавчим реформам. Індустріальні парки КНР стали відображенням успішної державної економічної реформи та найважливішим інструментом залучення іноземних інвестицій. Китайські промислові парки прискорюють процес розвитку технологій, сприяють розвитку регіонального виробництва, зростанню зайнятості, обсягів експорту та ВВП. Створення та розвиток індустріальних парків допомогли модернізувати старі підприємства та промислові споруди, запровадити сучасні міжнародні методики управління. Вивчення досвіду розвитку індустріальних парків КНР є доцільним, оскільки в Китаї промислові парки є одним з основних інструментів розвитку промисловості та економіки країни.

Розвиток індустріальних парків Китаю розпочався у 1984 році з заснування китайським урядом перших зон економічного та технологічного розвитку (economic and technology development zones) у 14 прибережних містах. У таких зонах надавалися особливі умови для іноземних інвесторів. Особлива економічна зона є обмеженою територією, що охороняється, з єдиним керівництвом, в рамках якої інвесторам пропонуються особливі умови ведення бізнесу, у тому числі спрощена процедура офіційного оформлення компанії і відсутність мит. У Китаї особливі економічні зони включають зони вільної торгівлі, спеціальні експортні зони, індустріальні парки, технологічні парки, інноваційні та науково-дослідні технопарки, порти вільної торгівлі, зони вільного підприємництва. В особливих економічних зонах (ОЕЗ) Китаю і, зокрема, в індустріальних парках вперше було застосовано методи ринкової економіки, впроваджувалися нові інститути. Інституційні реформи, що відбулися на територіях ОЕЗ та індустріальних парків, сприяли розвитку взаємодії між власниками місцевих та іноземних факторів виробництва, що позначилося на прискореному зростанні китайської економіки. У низці регіонів внесок індустріальних парків у зростання ВВП становить від 50% до 90% [18, с. 349]. Індустріальні парки Китаю відіграють важливу роль у розвитку технологій та появі інновацій. В середньому, у китайських промислових парках близько 60% нових технологій впроваджено у виробництво, а в агротехнічних парках вклад інновацій у розвиток сільського господарства сягає 70%. Поява та розвиток агротехнічних індустріальних парків сприяло зростанню доходів селян Китаю. Так, у середньому, доходи фермерів, які працюють у складі індустріальних парків, на 30% перевищують доходи сільськогосподарських працівників, які ведуть аграрний бізнес самостійно у сусідніх селах [29].

Розглянемо основні види індустріальних парків Китаю:

1. Відповідно до джерел фінансування індустріальні парки поділяються на національні (фінансування центрального уряду), провінційні (фінансування влади провінцій), префектурні (фінансування влади

префектури, що включає місто і прилеглі до нього районні території). Промислові парки, які отримали фінансування від центру або від провінції, мають найбільш сприятливі умови: знижені відсоткові ставки за кредитами, податкові пільги, знижені тарифи на користування землею та на комунальні послуги.

2. Відповідно до ролі парку в економіці країни виділяються парки економічного і технологічного розвитку (economic and technology development parks - ETDP), парки розвитку високотехнологічного виробництва (hi-tech development parks - HTDP) і еко-індустріальні парки (eco-industrial parks – EIP).

3. Залежно від віддаленості індустріального парку від міста в Китаї розрізняють незалежні парки, які знаходяться далеко від міст і ніяк не пов'язані з ним; віддалені приміські парки, що взаємодіють із містами; приміські парки, розташовані безпосередньо на приміських територіях; міські індустріальні парки, що функціонують усередині міста.

Паркам економічного та технологічного розвитку (ETDP) властиві такі показники:

- висока інвестиційна привабливість;
- резиденти представлені капітало- та технологічними підприємствами;
- більшість резидентів займаються промисловим виробництвом;
- розташування поруч із океанами, річками чи економічними центрами та транспортними вузлами;
- кваліфікований персонал та низькі витрати виробництва.

Ключові характеристики парків розвитку високотехнологічного виробництва (HTDP):

- технологічні парки, що акумулюють науку та технології, орієнтовані на НДДКР;
- розташовані в районах з високим рівнем технологічного розвитку та з високоякісною інфраструктурою, недалеко від університетів та дослідницьких центрів;

- наявність зручного вбудованого електротехнічного обладнання та комфортних умов життя;
- розвинена транспортна інфраструктура, включаючи наявність доступу до авіаційного сполучення та автотрас;
- використання у виробництві невеликих обсягів природних ресурсів.

Найчастіше китайський індустріальний парк розпоряджається землею промислового призначення. Керуюча компанія китайського промислового парку здійснює менеджмент парку, встановлює обмеження для резидентів та складає детальний план парку із зазначенням розмірів конкретних земельних ділянок для підприємств та всієї інфраструктури парку.

Відмінною рисою індустріальних парків Китаю є те, що промисловий парк є не просто виробничим майданчиком, а й населеним пунктом. На території парку розташовані житлові квартали, що дозволяє працівникам парку жити та працювати в одному районі. Стандартний китайський індустріальний парк включає такі зони: виробничу, науково-дослідну, житлову, рекреаційну, бізнес-зону.

Більшість індустріальних парків Китаю мають низку характеристик:

- Незалежність. Індустріальні парки функціонують незалежно від міста і мають окрему інфраструктуру.
- Універсальність. Промислові парки Китаю створюються з метою досягнення різних цілей та готові приймати резидентів, які функціонують у різних галузях промисловості.
- Висока якість. Індустріальні парки Китаю відрізняються якісною інфраструктурою та високим рівнем інвестиційної привабливості, що є результатом детального планування парку та великого фінансування.
- Ефективність. Капітал, технології та одержуваний дохід використовуються максимально ефективно.
- Географічна нерівномірність. У Китаї більшість промислових парків розташовується у східних прибережних районах, на околицях чи передмістях великих міст.

Суттєвою економічною та правовою особливістю Китаю, що впливає на розвиток індустріальних парків, є земельне законодавство. У КНР немає приватної власності на землю, всі земельні ділянки належать державі. Фізичні чи юридичні особи можуть мати право користування землею.

У Китаї будівництво індустріального парку є можливим лише при отриманні дозволу від представників відповідного рівня влади. Відбір проєктів промислових парків складає основі 5 критеріїв:

1. Пороговий рівень «30 мільйонів дол. США». Проєкти вартістю вище за пороговий рівень вітаються центральним урядом і можуть бути розміщені в Пекіні, а проєкти, вартість яких нижча за пороговий рівень, починають свій розвиток на муніципальному рівні.

2. Зручне транспортне сполучення. Індустріальний парк повинен представляти всі умови для доставки виробничої сировини та вивезення готової продукції. Для реалізації цієї діяльності навколо індустріального парку має бути зручне транспортне сполучення.

3. Наявність водних ресурсів. Індустріальні парки споживають багато води, у зв'язку з цим наявність рясних водних ресурсів є суттєвим критерієм вибору місця розміщення промислового парку.

4. Ассимілююча здатність довкілля. Індустріальні парки, як і будь-які інші виробничі комплекси, забруднюють довкілля. У Китаї широкого поширення набула концепція еко-індустріального парку, що завдає мінімально можливої шкоди навколишньому середовищу. Проте забруднення природи неможливо виключити повністю. У зв'язку з цим необхідно, щоб природні об'єкти, що знаходяться навколо планованого промислового парку, мали ассимілюючу здатність, а виробництва не перевищували пороговий рівень забруднень для даної місцевості. У Китаї обов'язковою вимогою для створення та розвитку індустріального парку є проведення оцінки екологічного впливу діяльності парку та його майбутніх резидентів на довкілля.

5. Продумане розташування. Протягом перших 20 років розвитку індустріальних парків у багатьох регіонах КНР створювалося по кілька

промислових комплексів, що призвело до неефективного використання землі та інших ресурсів, а також жорсткої конкуренції між промисловими парками за резидентів. В даний час китайська влада всіх рівнів дає дозвіл на будівництво парків відповідно до плану створення та розвитку індустріальних парків. Таким чином, при виборі місця для будівництва нового парку необхідно враховувати місцевий територіальний план розвитку таких комплексів.

Керівники промислових парків Китаю також обирають резидентів на основі певних критеріїв:

1. Планові обмеження. Усі індустріальні парки мають план розвитку, у якому позначаються обмеження для резидентів парку. Одним з таких обмежень може бути, наприклад, обмеження споживання ресурсів.

2. Тип товару. Потенційні резиденти повинні надати компанії, що управляє, інформацію про тип продукту, який вони збираються виробляти. Якщо мережа постачальників не задовольняє попит резидентів на виробничі матеріали або якщо запланований виробничий процес негативно впливатиме на навколишнє середовище, керуюча компанія індустріального парку може відмовити таким підприємствам.

3. Екологічні показники виробничої діяльності. Потенційні резиденти повинні підготувати оцінку екологічного впливу діяльності їхнього підприємства на довкілля. Якщо оцінка не збігається з вимогами муніципальної влади КНР, проект буде відхилений. У Китаї всі резиденти промислових парків зобов'язуються використовувати найсучасніші технології, наприклад, екодизайн чи екологічно чисте виробництво, з метою мінімізації негативного впливу на довкілля.

Найбільш зручними та клієнтоорієнтованими є великі та розвинені промислові парки, в яких створено службу єдиного вікна. Такі парки мають право самостійного прийняття рішення (без участі місцевої влади) про надання або ненадання інвесторам виробничого майданчика.

Одним із головних сучасних трендів розвитку індустріальних парків Китаю є створення еко-індустріальних парків та перехід існуючих парків на екологічне виробництво. Агентство з охорони навколишнього середовища США визначає еко-індустріальний парк як об'єднання фірм, які виробляють товари та послуги і прагнуть високих економічних та екологічних результатів за допомогою спільного вирішення екологічних проблем [21, с. 364]. Фірми, співпрацюючи одна з одною, отримують колективну вигоду, що перевищує суму всіх індивідуальних вигод кожної фірми, що оптимізує виробництво індивідуально. У Китаї промисловий сектор споживає до 70% енергоресурсів країни і створює до 72% всіх вуглецевих викидів [32]. Зараз уряд Китаю націлений на формування безвідходної економіки. Зважаючи на ці обставини, запущено три державні програми перетворення індустріальних парків в еко-індустріальні парки: Демонстраційна програма еко-індустріальних парків (Eco-Industrial Park Demonstration Program), Програма перетворення індустріальних парків у безвідходні еко-індустріальні парки (Circular Transform), Програма формування низьковуглецевих індустріальних парків (LowCarbon Industrial Park Program). Участь у цих програмах є добровільною. У ході участі у програмах перетворення парки отримують державні субсидії на розвиток, а у разі успішного переходу до екоіндустріального парку одержують відповідний сертифікат. За підсумками 2015 року у трьох програмах розвитку еко-індустріальних парків Китаю взяло участь 211 промислових парків, що становило 13% усіх парків країни, з них 178 парків взяли участь в одній програмі, 26 парків – у двох програмах та 7 парків – у трьох програмах [23, с. 110]. Ключовим показником діяльності еко-індустріальних парків є еко-ефективність. Еко-ефективність відображає ефективність економічної діяльності підприємства з урахуванням ефективності використання ресурсів та ступеня впливу на довкілля. Всесвітня ділова рада зі сталого розвитку дає таке визначення еко-ефективності: «Екоефективність полягає у наданні товарів та послуг, що задовольняють потреби людей та підвищують якість життя, за конкурентоспроможною ціною

одночасно з поступовим зниженням екологічного навантаження та ресурсомісткості до рівня максимального впливу, який може витримати біосфера Землі» [27].

Ключовими факторами, що впливають на еко-ефективність індустріальних парків Китаю, є промислова додана вартість на одиницю виробленої продукції, галузева структура та місцева екологічна політика. Додана вартість може впливати на еко-ефективність парків за двома напрямками:

- перше – збільшення доданої вартості призводить до розвитку та зростання парку, внаслідок чого збільшується споживання ресурсів та навантаження на навколишнє середовище;

- друге – збільшення доданої вартості сприяє зростанню грошових вливань у НДДКР, що виявляється у появі та впровадженні передових технологій, підвищенні ефективності використання ресурсів, зниженні рівня забруднення навколишнього середовища.

Низка промислових парків Китаю розвиваються за першим напрямом, інші – за другим. Галузева структура значно впливає на рівень еко-ефективності індустріальних парків. Відповідно до переважної галузі парки можна розділити на 3 категорії: парки легкої промисловості, парки важкої промисловості та змішані індустріальні парки. У парках важкої промисловості понад 60% промислової доданої вартості формується підприємствами важкої промисловості. Резиденти таких парків переважно спеціалізуються в хімії, металургії та видобутку корисних копалин. У парках легкої промисловості понад 40% сукупної промислової доданої вартості створюється компаніями легкої промисловості, що спеціалізуються на харчовій індустрії, виробництві текстилю та побутової техніки. У змішаних індустріальних парках створюється приблизно однакова частка промислової доданої вартості в підприємствах важкої та легкої промисловості, жодна з галузей промисловості не переважає.

Згідно з проведеними дослідженнями парки легкої промисловості є найбільш еко-ефективними парками [25, с. 180]. На другому місці за цим показником знаходяться змішані парки, а парки важкої промисловості, як правило, показують низькі рівні еко-ефективності. Ця тенденція пояснюється тим, що в індустріальних парках легкої промисловості ключовим фактором виробництва є праця, а не природні та інші ресурси. Наприклад, у Зоні економічного та технологічного розвитку Шанхаю та Міньхану розміщені підприємства, що спеціалізуються на виробництві механіко-електричних виробів (обладнання для здійснення залізничних перевезень, обладнання для енергетичних станцій), фармацевтичної продукції та продукції легкої промисловості. Кожна з перерахованих галузей промисловості має рівну частку в сукупній доданій вартості, що створюється всіма резидентами індустріального парку. Таким чином, Зонам економічного та технологічного розвитку Шанхаю та Міньхану відповідає середній рівень еко-ефективності. Ще одним фактором підвищення еко-ефективності індустріальних парків є місцева позитивна екологічна політика, а саме: податки на ресурси, плата за скидання стічних вод, торгівля квотами на викиди, субсидування скорочення викидів, встановлення екологічних стандартів.

Ці заходи екологічної політики спрямовані на зниження викидів та стимулювання зростання рівня еко-ефективності індустріальних парків. Як правило, всім еко-ефективним індустріальним паркам Китаю властива наявність жорсткої екологічної політики керуючої компанії. Наприклад, у Зоні економічного та технологічного розвитку Хефей систематично інвестується будівництво та розвиток екологічної інфраструктури, а також є суворий відбір резидентів за екологічними критеріями. Так, кілька великих підприємств не змогли стати резидентами промислового парку через перевищення допустимих норм споживання енергії та викидів шкідливих речовин.

Також необхідно зазначити, що найбільш успішні та еко-ефективні індустріальні парки Китаю розташовані у найбільш розвиненому регіоні країни.

2.3. Переваги та можливості відкриття індустріального парку в Харківській області

Харківський регіон є одним з найбільш постраждалих, у тому числі, з економічних позицій. Значна частина виробничих потужностей зруйнована, значна – релокована. Але Харків був та залишається потужним індустріальним регіоном і для його відновлення необхідно розвивати діяльність нових індустріальних парків, а також відновлювати ті, що закрилися. Створення затребуваних виробничих об'єктів, забезпечених інфраструктурою, за адекватною для місцевого бізнесу вартістю для Харківського регіону – важливий політичний та економічний крок для розвитку промисловості регіону та створення нового промислового іміджу.

Виходячи з оприлюдненої інформації керівництво міста готується до використання цього інструменту.

В серпні 2022 року було прийнято рішення про виділення 90 га для створення нового індустріального парку між вул. Драгомирівська та Мереф'янське шосе. Іншим цікавим об'єктом виступає проєкт відновлення індустріального парку «Рогань». Ця зона межує з тим місцем, де знаходиться зараз виробничі потужності Філіп Морріс, там є вся необхідна інфраструктура, на яку іноземний інвестор витратив значні кошти (25-30% вартості всієї фабрики).

Обидва проєкти мають багато спільних рис, що в цілому характерні для бізнес середовища Харківського регіону.

Вихідні умови, що несуть ризик для реалізації проєктів:

- територія, яка розташована близько до зони ведення бойових дій, що обмежує приплив інвестицій, як вітчизняних так і зарубіжних;
- поступове погіршення стартових умов для розвитку бізнесу та промисловості за період 2014-2022 роки через близькість до тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей;

- втрата кваліфікації значної частки трудових ресурсів за рахунок переходу в сектор торгівлі та послуг та деіндустріалізація регіону;

- мала кількість середнього та великого бізнесу у Харківському регіоні, відсутність якірного резидента;

- не сформована керуюча компанія – відсутні повноваження та ресурси на розвиток.

Сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на реалізацію проекту, свідчить про складні стартові умови.

Проте Харківський регіон має потенціал розвитку промислового виробництва, значна питома вага студентства у структурі населення, міграційний приріст, значна частина чоловічого населення захищає Україну, відповідно, у бізнесі можна відзначити переважання жінок.

Забезпечення індустріального парку необхідною інфраструктурою обійдеться не дорожче, ніж в порівнянні з аналогічними у західних регіонах, а оцінюючи вартість підведених комунікацій, навіть менше. Виділені земельні ділянки відповідають вимогам законодавства, мають промислове призначення.

В умовах серйозного дефіциту вільних площ, придатних для промислового використання у повоєнний період, майданчики є привабливими, але для повернення релокованих підприємств - потребують серйозних інвестицій. Аналізуючи найкращі практики створення індустріальних парків, можна виділити такі стимули, що доцільно реалізовувати у Харківському регіоні:

- відсутність плати за підключення до мереж;
- оренда площ нижче за ринкову вартість;
- допомога в залученні фінансування;
- послуги built-to-lease (індивідуальне будівництво в оренду);
- допомога у збуті та просуванні продукції резидентів.

Таким чином, місцеві органи самоврядування повинні створити умови, що забезпечуватимуть: низьку вартість входу для резидентів; прозорі умови

розміщення та стабільні умови роботи; сприяння веденню бізнесу з боку органів влади; надання інфраструктурно забезпечених вільних площ.

У довоєнний період у Харківському регіоні були відсутні об'єкти виробничо-складської нерухомості класів А-С. Вартість наявних об'єктів класів D і нижче завищена на 50-70%, при цьому вони були не забезпечені необхідною інфраструктурою.

Залучення резидентів повинно ґрунтуватися на вирішенні основних проблем регіонального бізнесу та задоволенні найгостріших очікувань резидентів:

- сприяння у збуті продукції;
- доступна вартість розміщення;
- наявність інфраструктури;
- швидкий термін запуск проєкту.

Органи місцевого самоврядування можуть додатково підтримати проєкт, запропонувавши резидентам: участь у профільних заходах, зокрема з зонтичним брендом регіону; розробку регіональних заходів підтримки промисловості; GR підтримку; ставка оренди нижче за ринкову; можливість викупу приміщень; підбір ділянок та будівництво під замовника; відкритість інформації про наявність потужностей; відсутність плати за приєднання до інженерно-комунікаційних мереж; максимально підготовлені до розміщення площі; відпрацьовану та прозору процедуру розміщення; взаємодію з резидентами у режимі єдиного вікна.

Резидентна політика майбутніх індустріальних парків повинна орієнтуватися на створення привабливих умов для будь-якого бізнесу, при додатковій увазі до особливих проєктів у галузях точного машинобудування, авіаційної та космічної промисловості, виробництва споживчих товарів, товарів промислового та подвійного призначення.

Також на територіях індустріальних парків гарантуються загальнонаціональні пільги та заходи підтримки: пільги з податку на прибуток,

пільги з податку на майно, пільги з податку на транспорт, пільги з податку на землю та митом, субсидії на оренду площ.

Основними критеріями переважного розміщення можна вважати:

- відповідність інфраструктурним можливостям;
- виробництво з високою доданою вартістю;
- потенціал експорту та заміщення імпорту;
- участь у регіональному ланцюжку доданої вартості.

Аналізуючи досвід українських індустріальних парків, можна виявити критерії, що стимулюють розвиток, або приводять до закриття (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 - Критерії, що відрізняють успішні та неуспішні проекти відповідно до практики України

Ключові фактори успіху	Причина провальності проекту
1) наявність достатнього статутного капіталу для реалізації проекту;	1) Фінансування проекту та відсутність майна, що не дозволили залучити позикові кошти;
2) наділення майном, достатнім для реалізації проекту та залучення позикових коштів;	2) економія відбилася на штаті керуючої компанії;
3) наділення достатніми повноваженнями та штатом для запуску проекту;	3) недостатня кваліфікація співробітників ;
4) своєчасне прийняття актуальної нормативної пільги, що забезпечує інвестиційну діяльність, земель, преференції;	4) недостатньо розроблена проектна документація;
5) режим єдиного вікна та інше.	5) затягнутий термін будівництва;
	6) втрата резидентів;
	7) втрата іміджу та конкурентних переваг.

Джерело: складено автором

Ці моменти необхідно застосовувати при розробці концепції діяльності індустріального парку, основні блоки зображені на рисунку 2.5.

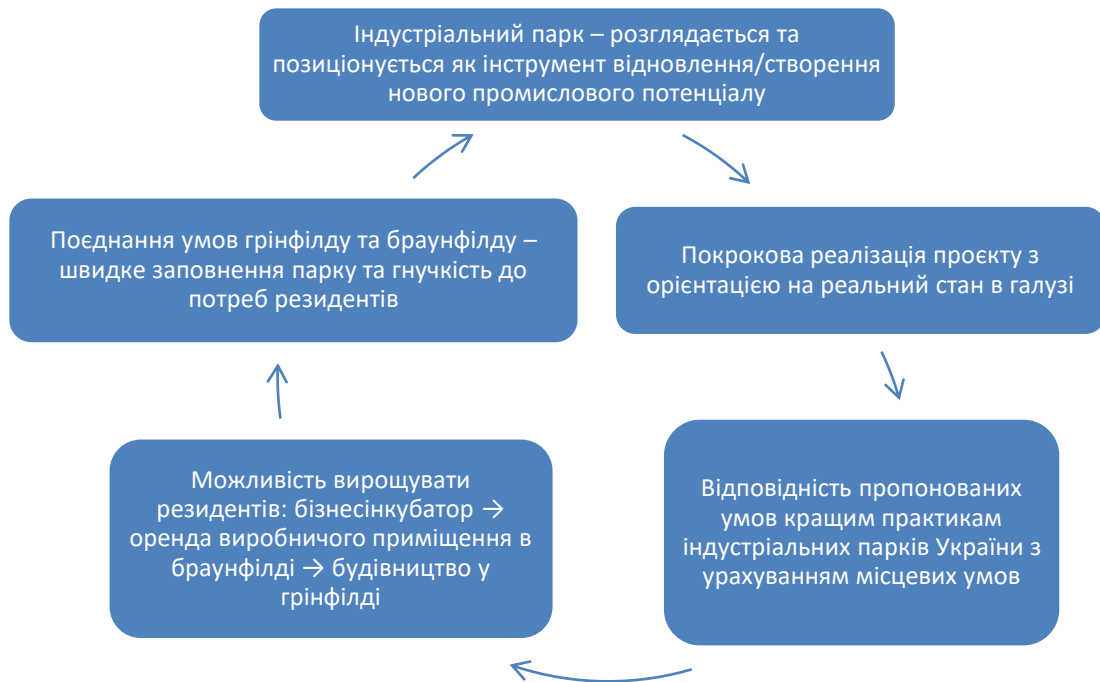

Рисунок 2.5 - Основи формування стратегії розвитку індустріальних парків Харківського регіону

Джерело: складено автором

В цілому, успішна реалізація проєктів створення та відновлення індустріальних парків сприятиме:

- підвищенню позиції регіону в рейтингу інвестиційної привабливості;
- укладанню угод про співпрацю з державними корпораціями та суб'єктами великого бізнесу;
- залученню резидентів з інших держав;
- залученню малого технологічного бізнесу;
- співпраці з провідними закладами вищої та професійної освіти з питання залучення талановитих випускників;
- стимулюванню створення та розвитку компаній, що можуть претендувати на отримання субсидії на НДДКР та дослідне виробництво;
- співпраці між резидентами парку, містом та промисловістю регіону;
- зниженню рівня безробіття;
- підвищенню рівня корпоративної соціальної відповідальності регіональних підприємств.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У сучасних моделях економічного зростання ключову роль відіграють інноваційні чинники. При цьому відповідно до провідної практики розвинутих країн одним із ключових об'єктів інноваційної економічної системи є індустріальні парки, в яких відбувається створення та впровадження інновацій. Національні інноваційні системи розвинених країн переважно орієнтовані на виробництво радикальних інновацій.

Однією із форм територіальної кооперації виробників інноваційно-промислової спрямованості є індустріальний парк. З економіко-теоретичної позиції індустріальний парк спрямований на інноваційно-індустріальний розвиток, сприяє зниженню витрат виробництва та обігу, підвищенню сукупної факторної продуктивності та більш повному використанню ресурсного та людського потенціалу регіону. Переваги індустріального парку формуються з наступних параметрів: наявність керуючої компанії, що несе частину капітальних і поточних витрат виробників; кооперація виробників внаслідок компактної локалізації; розвинена інженерна, транспортна та соціальна інфраструктура.

З практичної позиції індустріальний парк є майданчиком, що регулюється керуючою компанією і володіє інженерно підготовленими земельними ділянками, транспортною та соціальною інфраструктурою, на якій здійснюється масштабне виробництво. Сучасні індустріальні парки є провідником інновацій у масове виробництво. Основними функціями індустріальних парків є: інноваційна, інвестиційна, індустріальна, регіональна, підприємницька та екологічна.

З історичних підходів прийнято виділяти 3 етапи розвитку індустріальних парків, які тісно пов'язані з відповідними системно-історичними типами економічного зростання. Критеріями зміни етапів розвитку промислових парків є базові критерії визначення системно-історичних типів економічного зростання: техніко-економічна основа економічної системи, якість та характер

розвитку продуктивних сил. Для класичних індустріальних парків (перший етап) характерними є виробництво масової стандартизованої продукції, використання переваг електрифікації та інфраструктури на обмеженій території. Для індустріально-сервісних парків (другий етап) – інформатизація, здійснення НДДКР та впровадження нових розробок у масове виробництво, диверсифікація виробництва, розширення лінійки послуг компанії, що управляє. Неоіндустріальні парки (третій етап) відрізняються автоматизацією виробництва резидентів парків, використанням цифрових технологій, екологізацією виробничих процесів, посиленням «зелених» тенденцій у розвитку парків, підвищенням значущості соціальної інфраструктури.

За підсумки розвитку індустріальних парків у 2022 році можна констатувати: всього зареєстровано 60 індустріальних парків; лідери за кількістю зареєстрованих індустріальних парків: Київська (12 парків) та Львівська (11 парків) області. У п'яти областях досі не зареєстровано жодного індустріального парку, це - Запорізька, Кіровоградська, Харківська, Херсонська та Чернігівська область. Збільшення кількості зареєстрованих парків не привело до збільшення кількості ефективно працюючих. Проблема браку приміщень дала поштовх до активного будівництва та вдосконалення наявних приміщень, також наявна практика ініціювання запитів на створення нових індустріальних парків релокованими підприємствами. Більше 50 відсотків індустріальних парків, створених у 2022 році, відкрилися на базі існуючих промислових зон (так звані парки типу brownfield), більша частина індустріальних парків (60%) має або державну, або муніципальну форму власності й ініціатором їхнього створення виступає громада. Протягом останнього року збільшилася чисельність приватних парків, що свідчить про ініціативність бізнесу та намагання підтримати та розвивати власні виробничі можливості, крім того, приватні індустріальні парки мають більше можливостей для використання різноманітних джерел фінансування.

Основною причиною повільного розвитку індустріальних парків є брак фінансування, оскільки війна обмежила можливості залучення як зовнішніх, так і внутрішніх інвестицій.

Створення індустріальних парків у Харківському регіоні – важливий політичний та економічний крок для розвитку промисловості регіону та створення нового промислового іміджу. Аналізуючи найкращі практики створення індустріальних парків, можна виділити такі стимули, що доцільно реалізовувати у Харківському регіоні: відсутність плати за підключення до мереж; оренда площ нижче за ринкову вартість; допомога в залученні фінансування; послуги built-to-lease (індивідуальне будівництво в оренду); допомога у збуті та просуванні продукції резидентів. Таким чином, місцеві органи самоврядування повинні створити умови, що забезпечать: низьку вартість входу для резидентів, прозорі умови розміщення та стабільні умови роботи, сприяння веденню бізнесу з боку органів влади, надання інфраструктурно-забезпечених вільних площ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про індустриальні парки» № 5018-IV від 21.06.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>
2. Національна економічна стратегія 2030. Кабінет Міністрів Ук-раїни. [Електронний ресурс] –Режим доступу: <https://nes2030.org.ua>.
3. Стратегія розвитку індустриальних парків на 2023-2030 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text>
4. Бенівська Л. Я. Індустриальні парки як інструмент розвитку регіональної економіки: теоретичні аспекти. [Електронний ресурс] – Режим доступу:[http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_509_BenovskaLY](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_509_BenovskaLY).
5. В Харкові побудують індустриальний парк. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kh-news.net/biznes-i-finansi/item/22773-v-kharkove-postroyat-industrialnyj-park-na-ploshchadi-90-ga.htm>
5. Галасюк В. В. Індустриальні парки: світовий досвід та перспективи створення в Україні . *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. –2018. –Т.28, No 1. – С. 40-53.
6. Глаз К. Створення індустриальних парків в Україні: проблеми, перспективи, законодавчі ініціативи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://investukraine.com>.
7. Єгоров І. Ю. Індустриальні парки в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку. монографія. –К., 2015. –139 с.
8. Єгорова О.О. Щодо заходів стимулювання створення та функціонування індустриальних парків в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1340/>.
9. Івашко О. Індустриальні парки в системі інвестиційної безпеки держави: теорія та практика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/431482.pdf>

10. Кирилко В. Індустріальні парки в Україні: підсумки 2022 року та перспективи розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/industrialni-parki-v-ukrayini:-pidsumki-2022-roku-ta-perspektivi-rozvitku>
11. Лекарь С. І. Міжнародні та вітчизняні реалії функціонування індустріальних парків. *Економіка промисловості*. –2017. –№ 1. –С. 80-94.
12. Малюта Л. Індустріальні парки – інноваційний вектор розвитку промислового виробництва. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2014. Вип. 1 (10). С. 264–276. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14mlyrpv.pdf>.
13. Марчишинець О.В. Індустріальні парки як інструмент залучення інвестицій у реальний сектор економіки регіону. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/3.pdf
14. Молдаван О. О. Доцільність запровадження індустріальних парків в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/36177>.
15. Поєдинок В. В. Правовий режим індустріальних парків в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.snjurid.crimea.ua/arhiv/2013/26_2-law/Pojedynok_V.V.pdf.
16. Шевчук Наталія світовий досвід розвитку індустріальних парків та їхні переваги для розвитку економіки України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262444/258872>
16. Aghion P. Entrepreneurship and Growth: Lessons from Intellectual Journey. *Small Bus Econ.* – 2017. - № 48. - p. 9-24.
17. Aghion P., Akcigit U., Howitt P. What do we learn from Schumpeterian Growth Theory? - *NBER Working Paper 18824*, Cambridge. - 2013.
18. Alder Simon, Lin Shao and Fabrizio Zilibotti. Economic Reforms and Industrial Policy in a Panel of Chinese Cities. – *Journal of Economic Growth*. – 21.4. – 2016. – p. 305 – 349.

19. Bambi M., Fabbri G., Gozzi F. Optimal Policy and Consumption Smoothing Effects in the Time-To-Build AK Model. *Econ Theory*. – 2012. - № 50. - p. 635-669.
20. Batabyal A.A., Yoo S.J. On Research and Development in a Model of Schumpeterian Economic Growth in a Creative Region. - *Technological Forecasting & Social Change*. – 2017. - № 115. - p. 69-74.
21. Bellantuono N. The organization of eco-industrial parks and their sustainable practices. *Journal of Cleaner Production*. 2017. –Vol.161. –Pp.362-375
21. Commercial Property: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://commercialproperty.ua/analytics/detail.php?IBLOCK_ID=11&ID=33901
22. Enabling China`s Transition towards a Knowledge-based Economy. - Paris, OECD. – 2016.
23. Fan Y., Bai B., Qiao Q., Kang P., Zhang Y., Guo J. Study on Eco-efficiency of Industrial Parks in China Based on Data Envelopment Analysis. – *Journal of Environmental Management*. – 2017. – № 192. – p. 107 – 115.
24. Gordon R.J. The rise and fall of American growth: the U.S. standard of living since the Civil War. – *Princeton, Oxford: Princeton University Press*. - 2016. – 762 p.
25. Jiao W., Boons F., Teisman G., Li C. Durable Policy Facilitation of Sustainable Industrial Parks in China: a Perspective of Co-Evolution of Policy Processes. – *Journal of Cleaner Production*. – 2018. - № 192. – p. 179 – 190.
26. Lu Yi, Jin Wang and Lianming Zhu. Do Place-Based Policies Work? MicroLevel Evidence from China`s Economic Zone Program. – 2016.
27. Operation of industrial parks in the conditions of sustainable development and the paradigm of circular economy /S. Tulchynska, N. Shevchuk, O. Popelo, A.Pohrebniak, Y. Kravchyk. *Laplage em Revista (International)*. –2021. –Vol. 7, no. 3C. –Pp. 238-247.
28. Solihah N. Regulatory Impact Analysis for XGS-PON Standardization Development in Indonesia. *13th International Congress on Ultra Modern*

Telecommunications and Control Systems and Workshops (ICUMT). –2021. –Рр. 246-252.

29. Suzhou Industrial Park. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sipac.gov.cn/english/InvestmentGuide/SinoSingaporeCooperation/201107/t20110704_102985.htm

30. Trafford Park Industrial Estate. Industrial Estate Research. Old Oak and Park Royal Development Corporation. – Regeneris Consulting Ltd. – 2016. – р. 28 – 35.

31. The Role of Higher Education Institutions in the Development of EcoIndustrial Parks in Terms of Sustainable Development / S. Tulchynska, N. Shevchuk, A. Kleshchov, I. Kryshchova, Ye. Zaburmekha // *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. –2021. –Vol.21(10). –Рр. 317-323.

32. UNIDO. (2019). International recommendations for Industrial Parks. Vienna.

33. World Economic Outlook Database. – International Monetary Fund. – October, 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/index.aspx>

34. Zeng D.Z. Global Experiences with Special Economic Zones – with a Focus on China and Africa. – The World Bank. - 2015. – 17 p.

34. Методичні рекомендації з виконання кваліфікаційної роботи бакалавра для здобувачів спеціальності 073 «Менеджмент» / уклад. Г.О. Дорошенко, Д.В. Бабич, С.М. Бабич, С.В. Бабич, Г.І. Заднепровська, О.В. Жадан, Л.Л. Калініченко, Я.В. Кононенко, О.О. Крикун, А.М. Літвінова, С.М. Нескородєв, М.В. Максимова, Л.М. Матросова, І.О. Пенська, В.Ю. Прокопенко, В.Ф. Пуртов, Т.О. Самофалова, В.В. Сичова, Г.О. Сукрушева, І.А. Тернова, Л.В. Тешева, О.А. Фрідман, М.В. Чужданова, В.Г. Штучний. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – 36 с.

35 Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>